

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 4, ročník 14., špeciálne číslo vydané v auguste 2026

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: V lese. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

prof. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

Mgr. Monika Šavelová, PhD. (Katedra translatológie, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

doc. Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Inštitút pre vedu, kultúru a spoločenský rozvoj)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Inštitút pre vedu, kultúru a spoločenský rozvoj

IČO: 57728038, Bajkalská 12B, 080 01 Prešov, Slovensko

v spolupráci s vydavateľstvom UNIVERSUM-EU, spol. s r. o.

VÝVINOVÉ OSOBITOSTI EMOCIONÁLNEHO PREŽÍVANIA DETÍ POČAS ROZVODU RODIČOV

DEVELOPMENTAL CHARACTERISTICS OF CHILDREN'S EMOTIONAL
EXPERIENCES DURING PARENTAL DIVORCE

Jana Vallová, Martina Štepanovská, Martin Klement¹, Szilvia Buzalová²

Autori dlhodobo pôsobia na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave. Vo svojej profesijnej kariére sa zameriavajú okrem iného na uvedenú problematiku.

The authors have been working at St Elizabeth's University of Health and Social Work in Bratislava for many years. Among other things, their professional work focuses on the issue in question.

Abstract

The paper examines whether emotional experiences associated with parental divorce differ according to the child's developmental period. It focuses on respondents who experienced parental divorce during preschool or school age. A quantitative methodological analysis was conducted using dataset of 120 cases. Emotional experience was classified into sadness, anxiety or fear; anger; confusion; absence of strong emotions; and inability to recall or identify emotions. The association between age group and emotional response was tested using Pearson's chi-square test, with Cramér's V used to assess effect size. The analysis indicates a substantial relationship between developmental period and the form in which parental divorce is retrospectively experienced. The discussion emphasises age-sensitive communication, early psychosocial support and coordinated social work with the child and both parents.

Key words: parental divorce, child, developmental period, emotional experience, social work, psychosocial support

¹ Adresa pracoviska: doc. JUDr. Jana Vallová, PhD. et. PhD., PhDr. Martina Štepanovská, PhD., ThLic. PaedDr. PhDr. Martin Klement PhD., PhD., PhD.h.c., MBA, LL.M., Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, Inštitút sociálnej práce a ošetrovateľstva MUDr. Pavla Blahu, Katedra sociálnej práce bl. Jána Havlíka, Potočná 58, 909 01 Skalica

E-mail: vallova@vssvalzbety.sk, stepanovska@zpssi.sk, klement@vssvalzbety.sk

² Adresa pracoviska: doc. PhDr. Szilvia Buzalová, PhD., Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv.

Alžbety v Bratislave, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce sv. Ladislava, Slovenská 11A, 940 02 Nové Zámky

E-mail: buzalova@vssvalzbety.sk

Abstrakt

Príspevok skúma, či sa emocionálne prežívanie rozvodu rodičov odlišuje podľa vývinového obdobia dieťaťa. Pozornosť sa sústreďuje na osoby, ktoré zažili rozvod rodičov v predškolskom alebo školskom veku. Kvantitatívna metodologická analýza bola realizovaná na súbore 120 prípadov. Emocionálne prežívanie bolo rozdelené na smútok, úzkosť alebo strach; hnev; zmätenosť; absenciu výrazných emócií a neschopnosť rozpamätať sa alebo emócie identifikovať. Súvislosť medzi vekovou skupinou a emocionálnou reakciou bola overená Pearsonovým chí-kvadrát testom a veľkosť účinku Cramérovým V. Analýza poukazuje na výrazný vzťah medzi vývinovým obdobím a spôsobom retrospektívneho prežívania rozvodu rodičov. Diskusia zdôrazňuje vekovo primeranú komunikáciu, včasnú psychosociálnu podporu a koordinovanú sociálnu prácu s dieťaťom a oboma rodičmi.

Kľúčové slová: rozvod rodičov, dieťa, vývinové obdobie, emocionálne prežívanie, sociálna práca, psychosociálna podpora

Úvod

Rodina je prvým sociálnym prostredím dieťaťa a významným zdrojom bezpečia, identity a vzťahových skúseností. Vývin detí v kontexte profesionálnej náhradnej rodinnej starostlivosti je predmetom pozornosti aj v domácej odbornej literatúre (Biksadská et al., 2024). Rozvod mení každodenné fungovanie rodiny, organizáciu starostlivosti, ekonomické podmienky aj dostupnosť rodičov. Pre dieťa nejde iba o právne ukončenie partnerského vzťahu, ale o proces, počas ktorého sa musí adaptovať na nové bývanie, zmenený kontakt s rodičmi a neistotu týkajúcu sa budúceho usporiadania rodiny (Amato, 2000; Kelly a Emery, 2003).

Dopad rozvodu nie je jednotný. Ovplyvňuje ho intenzita rodičovského konfliktu, kvalita starostlivosti, ekonomická stabilita, kontinuita kontaktu s oboma rodičmi, podpora širšej rodiny a dostupnosť odbornej pomoci. Riziko zvyšuje situácia, keď je dieťa vystavené sporom, lojalitným konfliktom alebo tlaku prikloniť sa k jednému rodičovi. Ochranným faktorom je predvídateľný režim, primeraná komunikácia a uistenie, že dieťa za rozvod nenesie zodpovednosť (Cummings a Davis, 2010; Fagan a Churchill, 2012). Širší kontext vzťahu rodinnej politiky a správania detí reflektujú aj Bujdová, Šimková a Bryndzák (2016).

Vývinové obdobie ovplyvňuje, ako dieťa rodinnú zmenu chápe, pomenúva a zapamätáva si ju. Predškolské dieťa uvažuje konkrétnejšie, môže si rozvod vysvetľovať egocentricky a reagovať regresiou, separačnou úzkosťou alebo zmenami správania (Krásna a Geršicová, 2016; Krásna, 2014.). Školské dieťa lepšie rozumie príčinným súvislostiam, no môže intenzívne prežívať smútok, hnev, hanbu alebo konflikt lojality. V dospievaní sa reakcie spájajú aj s otázkami identity, dôvery a budúcich partnerských vzťahov (Langmeier a Krejčířová, 2006; Vágnerová a Lisá, 2021).

Retrospektívne hodnotenie skúsenosti má osobitné limity. Absencia jasnej spomienky u ľudí, ktorí zažili rozvod vo veľmi ranom veku, neznamena, že udalosť nemala emocionálny význam. Skúsenosť sa môže prejavovať nepriamo v pocite bezpečia, vzťahovej väzbe alebo správaní. Naopak, staršie deti si vďaka rozvinutejšiemu jazyku a autobiografickej pamäti dokážu emócie presnejšie pomenovať. Rozdiel v odpovediach preto môže odrážať skutočné prežívanie aj rozdielnu schopnosť spomienku zachytiť.

Teória citovej väzby zdôrazňuje význam dostupnej a citlivo reagujúcej rodičovskej osoby. Rozvod môže narušiť pocit istoty najmä vtedy, ak prináša nepredvídateľnosť alebo stratu kontaktu. Stabilná starostlivosť a zachovanie bezpečných vzťahov môžu podporovať adaptáciu a psychickú odolnosť dieťaťa (Faber a Wittenborn, 2010; Holmes, 2014).

Sociálna práca s rodinou má preventívny, poradenský a koordinačný rozmer. Sociálny pracovník posudzuje potreby dieťaťa, podporuje rodičovskú spoluprácu, sprostredkúva služby a prepája rodinu so školou, psychológom a ďalšími odborníkmi. Intervencia má byť primeraná veku a nemá dieťa zaťažovať rozhodovaním, ktoré patrí dospelým. Pri predškolských deťoch možno využívať hru, kresbu a jednoduché vysvetlenia; pri školských deťoch otvorený rozhovor, pomenovanie emócií a podporu zvládacích stratégií (Matoušek a Pazlarová, 2014).

Cieľom príspevku je analyzovať súvislosť medzi vývinovým obdobím, v ktorom dieťa zažilo rozvod rodičov, a retrospektívne uvádzanou formou emocionálneho prežívania. Praktickým zámerom je formulovať podnety pre vekovo diferencovanú psychosociálnu podporu detí a rodín v rozvodovej situácii.

Metodológia výskumu

Výskum bol spracovaný ako kvantitatívna komparatívna metodologická analýza zameraná na overenie vzťahu medzi vývinovým obdobím dieťaťa v čase rozvodu rodičov a dominantnou formou retrospektívne uvádzaného emocionálneho prežívania. Zvolený dizajn umožnil porovnať rozloženie kategórií emocionálnych reakcií v dvoch vekových skupinách a štatisticky posúdiť, či pozorované rozdiely prekračujú mieru, ktorú by bolo možné očakávať pri nezávislosti sledovaných premenných. Analytický súbor tvorilo 120 respondentov pochádzajúcich z rodín rozvedených rodičov. Nezávislou premennou bolo vývinové obdobie dieťaťa v čase rozvodu rodičov. Premenná bola dichotomizovaná na predškolský vek, vymedzený obdobím do dovŕšenia siedmeho roku života, a školský vek od 7 do 18 rokov. Takéto členenie zodpovedá rozdielom v úrovni kognitívneho spracovania, autobiografickej pamäti, jazykového pomenovania emócií a porozumenia príčinám rodinných zmien. Zároveň priamo nadväzuje na znenie testovanej hypotézy H1. Závislou premennou bola dominantná retrospektívne uvádzaná emocionálna reakcia na rozvod rodičov. Vytvorených bolo päť navzájom sa vylučujúcich kategórií: smútok, úzkosť alebo strach; hnev; zmätenosť; absencia výrazných emócií a odpoveď neviem alebo nepamätám si. Prvé tri kategórie zachytávajú konkrétne pomenované negatívne emócie. Štvrtá kategória predstavuje deklarovanú absenciu intenzívnej emocionálnej reakcie a piata nemožnosť spomienku vybaviť alebo spätne jednoznačne interpretovať.

Kategória „neviem, nepamätám si“ nebola automaticky interpretovaná ako absencia psychickej záťaže. Pri skúsenosti z raného detstva môže odrážať obmedzenia autobiografickej pamäti, nízku úroveň jazykového pomenovania emócií alebo neskoršie prepracovanie spomienky. Z metodického hľadiska bolo preto potrebné zachovať ju ako samostatnú kategóriu a neprepájať ju s odpoveďou „bez výrazných emócií“.

Analýza údajov prebiehala v niekoľkých krokoch. Najskôr boli zostavené pozorované početnosti a overená ich aritmetická konzistentnosť. Následne boli vypočítané percentuálne profily v rámci oboch vekových skupín, aby bolo možné interpretovať smerovanie rozdielov.

Očakávaná početnosť každej bunky sa určila ako súčin príslušného riadkového a stĺpcového súčtu vydelený celkovým počtom analytických prípadov.

Štatistická závislosť bola overená Pearsonovým chí-kvadrát testom nezávislosti pri hladine významnosti $\alpha = 0,05$. Nulová hypotéza H_0 predpokladala nezávislosť vývinového obdobia a kategórie emocionálneho prežívania. Alternatívna hypotéza H_1 predpokladala odlišné rozloženie emocionálnych reakcií medzi predškolskou a školskou skupinou. Stupne voľnosti boli vypočítané podľa vzorca $(r - 1) \times (c - 1)$, pričom kontingenčná tabuľka mala päť riadkov a dva stĺpce.

Popri štatistickej významnosti bola posudzovaná aj vecná významnosť vzťahu pomocou Cramérovoho V . Tento ukazovateľ nadobúda hodnoty od 0 do 1, pričom vyššia hodnota vyjadruje silnejšiu asociáciu. Jeho zaradenie umožňuje odlíšiť situáciu, keď je výsledok štatisticky významný, ale prakticky slabý, od vzťahu, ktorý má aj interpretačne podstatnú veľkosť.

Definovaná hypotéza

Pred formulovaním hypotézy sa vychádzalo z predpokladu, že spôsob emocionálneho spracovania rozvodu rodičov môže súvisieť s vývinovou úrovňou dieťaťa. Predškolské a školské obdobie sa odlišujú úrovňou kognitívnych schopností, rozvojom autobiografickej pamäti, porozumením rodinným vzťahom aj schopnosťou rozpoznávať a slovne pomenovať vlastné emócie. Kým mladšie deti môžu reagovať najmä zmenami správania, zvýšenou potrebou bezpečia alebo nejasnou spomienkou na udalosť, deti v školskom veku už spravidla dokážu lepšie identifikovať smútok, strach, hnev či zmätenosť.

Na základe uvedených teoretických východísk bola pozornosť zameraná na overenie vzťahu medzi vývinovým obdobím dieťaťa v čase rozvodu rodičov a retrospektívne uvádzanou formou emocionálneho prežívania. Nezávislou premennou bolo vývinové obdobie rozdelené na predškolský a školský vek. Závislú premennú predstavovala dominantná emocionálna reakcia spojená s rozvodom rodičov. Na štatistické posúdenie vzťahu medzi týmito premennými bola stanovená nulová a alternatívna hypotéza:

H_0 : Medzi vývinovým obdobím dieťaťa v čase rozvodu rodičov a uvádzanou formou emocionálneho prežívania neexistuje štatisticky významná súvislosť.

H_1 : Respondenti, ktorí zažili rozvod rodičov v predškolskom veku, vnímajú jeho emocionálny dopad odlišne v porovnaní s respondentmi, ktorí sa s touto situáciou stretli v školskom veku.

Interpretácia výsledkov

Nasledujúca časť je venovaná prezentácii výsledkov overovania hypotézy H_1 . V úvode je charakterizovaná štruktúra analyzovaného súboru, po ktorej nasleduje porovnanie zistených a očakávaných početností. Súvislosť medzi vývinovým obdobím dieťaťa a jeho emocionálnym prežívaním rozvodu rodičov bola posúdená pomocou Pearsonovho chí-kvadrát testu. Na

podrobnejšiu interpretáciu charakteru a smerovania zistených rozdielov boli využité percentuálne rozdelenia emocionálnych reakcií v oboch vekových skupinách.

Vývinové obdobie	n	Podiel
Predškolský vek	54	45,0 %
Školský vek	66	55,0 %
Spolu	120	100,0 %

Tabuľka 1 – Štruktúra výskumného súboru

Zdroj: autori

Emocionálna reakcia	Predškolský vek	Školský vek	Spolu
Smútok, úzkosť alebo strach	8	22	30
Hnev	6	16	22
Zmätenosť	8	18	26
Bez výrazných emócií	10	7	17
Neviem, nepamätám si	22	3	25
Spolu	54	66	120

Tabuľka 2 – Zistené početnosti pre H1

Zdroj: autori

Emocionálna reakcia	Predškolský vek	Školský vek
Smútok, úzkosť alebo strach	13,50	16,50
Hnev	9,90	12,10
Zmätenosť	11,70	14,30
Bez výrazných emócií	7,65	9,35
Neviem, nepamätám si	11,25	13,75

Tabuľka 3 – Očakávané početnosti pre H1

Zdroj: autori

Emocionálna reakcia	Predškolský vek	Školský vek
Smútok, úzkosť alebo strach	14,8 %	33,3 %
Hnev	11,1 %	24,2 %
Zmätenosť	14,8 %	27,3 %

Emocionálna reakcia	Predškolský vek	Školský vek
Bez výrazných emócií	18,5 %	10,6 %
Neviem, nepamätám si	40,7 %	4,5 %
Spolu	100,0 %	100,0 %

Tabuľka 4 – Percentuálne rozloženie reakcií v rámci vekových skupín

Zdroj: autori

N	χ^2	df	p	Cramérovo V	Rozhodnutie
120	28,984	4	< 0,001	0,491	H01 zamietnutá; H1 podporená

Tabuľka 5 – Výsledok Pearsonovho chí-kvadrát testu pre H1

Zdroj: autori

Analýza preukázala štatisticky významný vzťah medzi vývinovým obdobím dieťaťa v čase rozvodu rodičov a uvádzanou formou emocionálneho prežívania, pričom zistená sila vzťahu dosiahla vysokú úroveň. V skupine respondentov, ktorí zažili rozvod v predškolskom veku, prevažovala neschopnosť vybaviť si konkrétne emocionálne reakcie alebo ich spätne jednoznačne pomenovať. Respondenti so skúsenosťou rozvodu v školskom veku častejšie uvádzali konkrétne negatívne emócie, najmä smútok, úzkosť, strach, hnev a zmätenosť. Na základe výsledkov bola nulová hypotéza H01 zamietnutá a alternatívna hypotéza H1 bola v rámci analyzovaného súboru potvrdená.

Diskusia

Výsledky testovania H1 poukazujú na výraznú súvislosť medzi vývinovým obdobím dieťaťa v čase rozvodu rodičov a formou retrospektívne uvádzaného emocionálneho prežívania. Hodnota chí-kvadrát testu prekročila hranicu štatistickej významnosti a Cramérovo V naznačilo veľký účinok. V analyzovanom súbore teda nešlo iba o malé odchýlky početností, ale o interpretačne podstatne odlišné rozloženie reakcií v predškolskej a školskej skupine.

Najvýraznejšou charakteristikou predškolskej skupiny bola vysoká početnosť odpovede „neviem, nepamätám si“. Tento výsledok možno vysvetľovať obmedzenou autobiografickou pamäťou, vývinovou úrovňou jazyka a menšou schopnosťou spätne pomenovať vnútorné prežívanie. Predškolské dieťa môže rodinnú zmenu registrovať predovšetkým prostredníctvom neprítomnosti rodiča, zmeny režimu alebo emocionálnej atmosféry, nie ako komplexný právny a partnerský proces. Neschopnosť vybaviť si konkrétnu emóciu však nemožno zamieňať s absenciou dopadu. V ranom veku sa psychická záťaž môže prejavovať nepriamo: poruchami spánku, zvýšenou plačlivosťou, regresívnym správaním, separačnou úzkosťou, telesnými ťažkosťami alebo zmenami hry. Retrospektívny dotazník nemusí tieto prejavy zachytiť, najmä ak respondent v čase udalosti ešte nemal schopnosť vytvoriť stabilnú verbálnu spomienku.

V školskej skupine boli častejšie konkrétne pomenované emócie – smútok, úzkosť, strach, hnev a zmätenosť. Školské dieťa už lepšie rozumie príčinným súvislostiam a trvalosti rodinnej zmeny, zároveň však nemusí mať dostatočné stratégie na jej spracovanie. Môže sa

obávať straty kontaktu, zmeny bývania, reakcie spolužiakov alebo ekonomických dôsledkov. Častejšie sa môže objaviť aj konflikt lojality a pocit, že musí zaujať postoj na strane jedného rodiča.

Smútok a strach môžu súvisieť so stratou každodenného kontaktu a neistotou, ako bude rodina ďalej fungovať. Hnev môže smerovať voči rodičovi, ktorý odišiel, voči rodičovi v domácnosti, voči obojmu rodičom alebo voči sebe. Zmätenosť môže vzniknúť pri protichodných vysvetleniach, nejasnom režime alebo situácii, keď sa rodičia pred dieťaťom navzájom obviňujú. Výsledok je v súlade s poznatkami, že dôsledky rozvodu sú formované nielen samotnou separáciou, ale aj konfliktom a kvalitou pokračujúceho rodičovstva (Amato, 2000; Kelly a Emery, 2003).

Vývinové obdobie preto nemožno chápať iba ako biologický vek. Predstavuje súbor kognitívnych, emocionálnych, komunikačných a sociálnych schopností, ktoré ovplyvňujú porozumenie udalosti aj dostupné stratégie zvládania. Dve deti rovnakého veku môžu reagovať odlišne podľa temperamentu, vzťahovej väzby, predchádzajúcich skúseností, podpory rodiny a spôsobu, akým im bola situácia vysvetlená.

Zistená asociácia nepreukazuje, že vek je priamou príčinou konkrétnej emocionálnej reakcie. Výsledok môžu ovplyvniť intenzita a dĺžka rodičovského konfliktu, náhla strata kontaktu, sťahovanie, zmena školy, ekonomický pokles alebo vznik novej partnerskej domácnosti. Ochrannými faktormi sú predvídateľný režim, bezpečný kontakt s rodičmi, stabilná starostlivosť a dostupná podpora širšej rodiny či odborníkov (Cummings a Davis, 2010; Fagan a Churchill, 2012).

Pre prax je zásadná vekovo primeraná komunikácia. Predškolskému dieťaťu treba situáciu vysvetliť krátko, konkrétne a opakovane. Potrebuje vedieť, kto sa oň bude starať, kde bude bývať a kedy uvidí druhého rodiča. Je vhodné uistiť ho, že rozvod nespôsobil a že ho obaja rodičia naďalej milujú. Komunikáciu možno podporiť hrou, kresbou, príbehom a pomenovaním jednoduchých emócií. Školskému dieťaťu možno poskytnúť podrobnejšie, ale stále vekovo primerané vysvetlenie. Potrebuje priestor klásť otázky, vyjadriť nesúhlas a hovoriť o obavách bez toho, aby bolo nútené vybrať si medzi rodičmi. Rodičia by sa mali vyhnúť zdieľaniu intímnych detailov konfliktu a využívaniu dieťaťa ako sprostredkovateľa správ. Dôležité je zachovať školský režim, záujmy, kontakty s rovesníkmi a čo najväčšiu predvídateľnosť.

Sociálny pracovník môže vykonať psychosociálne posúdenie situácie dieťaťa, identifikovať rizikové a ochranné faktory a koordinovať plán pomoci. Jeho úloha zahŕňa podporu rodičovskej komunikácie, sprostredkovanie poradenstva, spoluprácu so školou a podľa potreby kontaktovanie psychológa alebo ďalších služieb. Podpora nemá byť viazaná iba na akútnu fázu rozvodu; potrebné je sledovať adaptáciu aj po zmene bývania a režimu kontaktu.

Intervencia v predškolskom veku má využívať neverbálne a symbolické formy, keďže dieťa nemusí vedieť svoje prežívanie priamo opísať. Pri starších deťoch možno pracovať s pomenovaním emócií, zvládacími stratégiami, normalizáciou reakcií a podporou sociálnych zdrojov. V oboch skupinách je nevyhnutné zachovať citovú dostupnosť rodičov a nepresúvať na dieťa zodpovednosť za rozhodnutia dospelých (Faber a Wittenborn, 2010; Holmes, 2014). Významnú preventívnu úlohu má škola. Pedagóg alebo školský odborný pracovník môže zachytiť zmenu správania, pokles výkonu, konflikty, absencie alebo sociálne stiahnutie.

Reakcia školy má byť citlivá a dôverná. Dieťa nemá byť stigmatizované ani verejne označované ako dieťa z rozvedenej rodiny. Vhodná je koordinácia s rodičmi a ponuka bezpečnej kontaktnej osoby v škole. Odporúčania pre prax preto smerujú k vytváraniu vekovo diferencovaných postupov, nie k univerzálnemu modelu intervencie. Každé posúdenie má zahŕňať vek, vývinové schopnosti, kvalitu vzťahov, intenzitu konfliktu, kontinuitu starostlivosti a vlastné prania dieťaťa. Rodina by mala dostať zrozumiteľné informácie o dostupných službách a možnosť vrátiť sa k odbornej pomoci aj s časovým odstupom.

Záver

Pre predškolské obdobie bola typická najmä nemožnosť rozpamätať sa alebo spätne jednoznačne identifikovať emócie. Tento výsledok treba interpretovať vo vzťahu k vývinu autobiografickej pamäti a jazykového pomenovania vnútorných stavov. Nejasná spomienka neznamená, že dieťa nebolo zasiahnuté. Psychická záťaž sa v ranom veku môže prejavovať správaním, telesnými príznakmi, hrou alebo zvýšenou potrebou bezpečia. V školskom veku sa častejšie objavovali konkrétne emócie, predovšetkým smútok, úzkosť, strach, hnev a zmätenosť. Staršie dieťa lepšie chápe dôsledky rozvodu, ale súčasne intenzívnejšie vníma stratu, neistotu a rodičovský konflikt. Potrebuje pravdivé a primerané vysvetlenie, možnosť klásť otázky a istotu, že nemusí preberať zodpovednosť za rozhodnutia rodičov. Praktickým záverom je potreba vekovo diferencovanej psychosociálnej podpory. Predškolské deti potrebujú stabilný režim, jednoduché opakované vysvetlenia a možnosť symbolicky vyjadrovať prežívanie. Školské deti potrebujú otvorený rozhovor, podporu pri pomenovaní emócií, zachovanie školských a rovesníckych väzieb a ochranu pred lojalitným konfliktom. V oboch obdobiach je rozhodujúca citová dostupnosť rodičov a predvídateľnosť starostlivosti.

Sociálna práca má prepájať dieťa, rodičov, školu a odborné služby. Sociálny pracovník posudzuje riziká a zdroje, podporuje rodičovskú spoluprácu, sprostredkúva pomoc a sleduje adaptáciu rodiny aj po právnom ukončení rozvodu. Jeho úlohou nie je rozhodovať za rodinu, ale vytvárať podmienky, v ktorých zostáva najlepší záujem dieťaťa nadradený partnerskému konfliktu. Vývinové obdobie je dôležitým, nie však jediným faktorom. Dopad rozvodu formuje intenzita konfliktu, kontinuita kontaktu, ekonomická stabilita, kvalita rodičovstva a dostupnosť podpory. Vekovo primeraná intervencia preto musí byť súčasne individuálna a rodinne orientovaná. Univerzálny postup bez posúdenia konkrétnej situácie by mohol prehliadnuť rozdielne potreby detí.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
prof. PaedDr. Peter Jusko, PhD.*

Použitá literatúra

1. AMATO, Paul R., 2000. The consequences of divorce for adults and children. Journal of Marriage and Family, 62, s. 1269–1287. ISSN 0022-2445.
2. BIKSADSKÁ, Katarína, Michal OLÁH, Ivan BALÁŽI, Lucia KIMPANOVÁ, Miroslav PAĽUN a Anna BURDOVÁ, 2024. Profesionálna náhradná rodina a jej vplyv na vývin detí z centra pre deti a rodiny v Bratislavskom samosprávnom kraji. Sociálno-zdravotnícke spektrum, č. 24, s. 1–17. ISSN 1339-1577.

3. BUJDOVÁ, Nataša, Blanka ŠIMKOVÁ a Pavel BRYNDZÁK, 2016. Elimination of problematic behavior of children in the context of the state family policy. In: Social Pathology Updates I. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie, s. 113–135. ISBN 978-83-7520-206-9.
4. CUMMINGS, E. Mark a Patrick T. DAVIS, 2010. Children and Marital Conflict: An Emotional Security Perspective. New York: Guilford Press. ISBN 978-1-4625-0329-2.
5. FABER, A. J. a A. K. WITTENBORN, 2010. The Role of Attachment in Children's Adjustment to Divorce and Remarriage. Journal of Family Psychotherapy, 21, s. 89–104. ISSN 0897-5353.
6. FAGAN, Patrick F. a Aaron CHURCHILL, 2012. The Effects of Divorce on Children [online]. Marriage and Religion Research Institute [cit. 26. februára 2012]. Dostupné na: <https://downloads.frc.org/EF/EF12A22.pdf>
7. HOLMES, Jeremy, 2014. John Bowlby and Attachment Theory. London: Routledge. ISBN 978-0-415-62902-7.
8. KELLY, Joan B. a Robert E. EMERY, 2003. Children's adjustment following divorce: Risk and resiliency perspectives. Family Relations, 52, s. 352–362. ISSN 0197-6664.
9. KRÁSNA, Slávka - GERŠICOVÁ, Zuzana. 2016. Teoretické a praktické aspekty výchovy v predprimárnej edukácii – Bratislava: Eko-konzult. 98 s. ISBN 978-80-8079-244-2
10. KRÁSNA, Slávka. 2014. Komponenty edukačného pôsobenia na dieťa v predprimárnej edukácii [skriptum (do 2021)] / Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum. 121 s. ISBN 978-80-8052-773-0
11. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. Vývojová psychologie. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
12. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ et al., 2014. Podpora rodiny. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0697-2.
13. VÁGNEROVÁ, Marie a Lenka LISÁ, 2021. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. 3. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189